

آیہ اللہ العظمیٰ مکارم سیرا

تہیہ و تنظیم:
ابوالقاسم علیاں نزلہ دارمغانی

فهرست نویسی پیش از انتشار: توسط انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام.

مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ -

ربا و بانکداری اسلامی / مکارم شیرازی؛ تهیه و تنظیم ابوالقاسم علیان نژادی - قم: امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۸۸.

ISBN: 978-964-533-107-6

۲۰۰ ص.

کتابنامه به صورت زیرنویس.

۱. بهره و ربا (فقه). ۲. بانک و بانکداری (اسلام). ۳. اسلام و اقتصاد. الف. علیان نژادی، ابوالقاسم، ۱۳۴۳، گردآورنده. ب. امام علی بن ابی طالب علیه السلام. ج. عنوان.

۲۹۷/۳۷۲

۲ ر ۱۹ / ۱۶ / ۸۸ BP

ناشر برتر

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمایندگی بین المللی کتاب تهران

ربا و بانکداری اسلامی

حضرت آیت الله العظمی محارم شیرازی (دامت برکاته)

تهیه و تنظیم: ابوالقاسم علیان نژادی

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم

صفحه و قطع: ۲۰۰ صفحه / رقعی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵

چاپخانه: سلیمانزاده

ناشر: انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۳-۱۰۷-۶

قم - ابتدای خیابان شهدا - کوی آمار (۲۲) - پلاک ۱۵

تلفن: ۳۷۷۳۲۴۷۸ - دورنگار: ۳۷۸۴۰۰۹۹

www.imamalipub.ir

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

بخش اول: ادلة حرمت ربا در اسلام / ۱۵

دلیل اول: آیات قرآن ۱۵

بخش دوم: رباخواری در روایات اسلامی / ۲۱

دلیل دوم: روایات اسلامی ۳۱

دلیل سوم: اجماع فقهای اسلام ۳۸

دلیل چهارم: دلیل عقل ۳۹

بخش سوم: ارتباط اخلاق و مسائل اقتصادی / ۴۱

چند مثال برای روشن تر شدن بحث ۴۳

۱. معاملات حرام ۴۳
۲. معاملات واجب ۴۳
۳. معاملات مستحب ۴۴
۴. معاملات مکروه ۴۴

بخش چهارم: فلسفه تحریم ربا / ۲۹

- آیا بحث از علل احکام برای ما جایز است؟ ۴۹
- فایده بحث از فلسفه احکام ۵۱
- نکته اول: ربا «اکل مال بغير ظل» است ۵۲
- نکته دوم: ربا بازدارنده مردم از عرصه های اقتصادی سازنده است ... ۵۶
- نکته سوم: ربا مصداق بارز ظلم است ۵۸
- چرا ربا نوعی ظلم است؟ ۵۸
- نکته چهارم: ربا باعث تضعیف عواطف انسانی است ۶۰
- منظور از «اصطناع معروف» (انجام کار نیک) چیست؟ ۶۱
- نکته پنجم: رباخواری با فلسفه پیدایش پول منافات دارد ۶۳

بخش پنجم: دو نوع ربا / ۶۷

- ربا در فقه اسلامی دو شاخه دارد ۶۷
- ربای معاوضه ۶۷
- آیا ربای معاوضه مخصوص بیع است؟ ۶۸

- ربای قرضی ۶۹
- اهمیت خطرات ربای قرضی ۶۹
- سخنان فقها در مورد اصل حرمت ربای قرضی ۷۴

بخش ششم: دلایل تحریم و بئاد در وام‌ها / ۷۷

- دلیل اول: اطلاق آیات ربا ۷۷
- دیدگاه اصل لغت درباره واژه ربا ۷۷
- دلیل دوم: روایات «مَنْ رَاقَبَ رِبَاً مَنَّفَعَتْ» ۷۹

بخش هفتم: مخرج شرطی در وام ممنوع است / ۸۷

- دلیل سوم بر حرمت هرگونه شرطی ۸۷
- نکته مهم: انواع شرایط دیگر ۸۹
- حکم شرایط پنجگانه ۹۱

بخش هشتم: روایات گوناگون در تحریم ربا / ۹۷

- دلیل چهارم بر حرمت ربای قرضی ۹۷
- تفاوت میان شرط و داعی ۱۰۱
- دو بحث مهم ۱۰۱
۱. منظور از شرط مضمر و غیر مضمر چیست؟ ۱۰۱
۲. ربای قرضی در تمام اجناس سه‌گانه جاری است ۱۰۳
- دلایل مسأله تعمیم ربای قرضی به همه چیز ۱۰۳

بخش نهم: حکم وام به شرط اجاره، و اجاره به شرط وام / ۱۰۵

- آرای فقها ۱۰۷
- دلیل طرفداران مجاز بودن این قرارداد ۱۰۹

بخش دهم: گرفتن سود بدون شرط قبلی مجاز است / ۱۱۳

- آرا و کلمات فقها ۱۱۵
- ادله مسأله ۱۱۶
- گروه اول ۱۱۷
- گروه دوم ۱۱۸
- گروه سوم ۱۲۲
- گروه چهارم ۱۲۴
- راه جمع میان گروه‌های چهارگانه ۱۲۵

بخش یازدهم: سود به نفع وام گیرنده مجاز است / ۱۲۷

- ادله روشن این مسأله ۱۲۷
- یک سؤال مهم ۱۳۲
- ماهیت و حقیقت «برات» ۱۳۴

بخش دوازدهم: آیا وام به شرط ربا حرام است یا باطل؟! / ۱۳۷

- دلایل بطلان وام ربوی ۱۴۰

هرگونه سودآوری در وام‌ها ریاست ۱۴۴

راهی برای فرار از ربا؟ ۱۴۸

بخش سیزدهم: طرح بانکداری بدون ربا / ۱۵۱

فلسفه تشکیل بانک‌ها ۱۵۱

خدمات بانک‌های سالم ۱۵۲

۱. بانک، مرکز مطمئنی برای حفظ اموال مردم است ۱۵۲

۲. بانک وسیله‌ای مطمئن برای نقل و انتقالات مالی ۱۵۳

۳. بانک، ابزاری برای نقل و انتقال سرمایه‌ها ۱۵۴

۴. بانک، محل تجمع اموال و سرمایه‌های راکد ۱۵۵

۵. فعالیتهای اقتصادی با سرمایه‌ی بزرگان ۱۵۶

۶. اعطای تسهیلات بانکی به مدیران و سرمایه ۱۵۷

۷. سیاست‌گذاری پولی ۱۵۸

بخش چهاردهم: بررسی خدمات بانک‌ها از نظر نقدی ۱۶۳

خدمات بانک‌های کنونی ما ۱۶۳

اولین خدمت: حساب‌های جاری ۱۶۳

ماهیت حساب‌های جاری ۱۶۴

دومین خدمت: وام‌های قرض الحسنه ۱۶۸

سومین خدمت: حساب‌های پس‌انداز ۱۷۱

- ۱۷۱ فلسفه حساب‌های پس‌انداز.
- ۱۷۲ حکم شرعی حساب‌های پس‌انداز و جوایز آنها
- ۱۷۳ چهارمین خدمت: نقل و انتقال سرمایه‌ها و حواله‌ها
- ۱۷۵ بخش پانزدهم: سپرده‌های مردم نزد بانک‌ها.
- ۱۷۶ دو مشکل مهم
- ۱۷۷ حلّ دو مشکل اول
- ۱۸۰ خدمت ششم: تسهیلات، بانک
- ۱۸۱ مشکل بزرگ بانک‌های عمومی
- ۱۸۵ بخشی از استفتائات مربوط به مسائل بانک و ربا

مقدمه

دانشمندان و علما همانند خورشید،^۱ همواره مشغول افاضه و نورافشانی هستند و نه از زمان و مکان مانع کار و فعالیت و تعلیم و تربیت آنها نیست و نه سیر تبلیغ و ترویج آیین اسلام و تبیین احکام الهی، ایام تحصیل و تعطیل برای این بزرگان تفاوتی ندارد؛ بلکه تفاوت تعطیلات و تحصیلات تنها بر نوع کار است، اما اصل کار هرگز تعطیل بردار نیست.^۲ همان طوری که سفر و حضر، حتی تبعیدگاه و زندان، نیز برای آنها تفاوتی ندارد و مانع کار و فعالیت آنان نمی شود.

۱. در بعضی از روایات اشاره‌ای به این معنا شده است؛ از جمله در روایاتی که در کتاب میزان الحکمه، ج ۹، ص ۵۲، حرف میم، کلمه مثل نقل شده، آمده است که: مثل علما و دانشمندان در زمین همانند مثل ستارگان در آسمان است که از نور ستارگان در تاریکی‌های دریا و بیابان استفاده می‌شود.

۲. متأسفانه در غالب مراکز علمی قدیم و جدید، ایام تعطیلات بسیار زیاد شده است و گاهی تعطیلات بیشتر از ایام تحصیلی است، که باید زعمای حوزه‌ها و دانشگاه‌ها با همکاری اساتید و فضلا، در این مورد چاره‌ای بیندیشند.

مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله) از جمله این دانشمندان بزرگ و علمای پرتلاش است که هیچ چیز مانع از تحقیق، تدریس، تألیف، مذاکرات علمی، پاسخ به سؤالات شرعی و علمی، حل مشکلات جوانان و طلاب و... ایشان نمی شود، به گونه ای که فعالیت های علمی معظم له در ایام تبعید یا سفرهای زیارتی دیگران را به اعجاب وامی دارد.

از جمله برکات سفر معظم له به شهر مقدس مشهد - که هر ساله در فصل تابستان انجام می گیرد - جلسه درس خارج فقه معظم له می باشد، که در کنار مرقده پربرکت ثامن الائمه حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در مسجد گره خاکی برگزار می شود و استاد به بررسی «مسائل مستحدثه» می پردازند و عدّه زیادی از طلاب و فضیای حوزه علمیه مشهد مقدس، علیرغم نخستگی سال تحصیلی، مشتاقانه همچون پروانه برگرد شمع وجود استاد می چرخند و با جدّیت در دؤس معظم له حاضر و از خرم خشم خوشه ها می چینند.

نوشتار حاضر محصول سلسله مباحث استاد ارجمند، درباره احکام ربای قرضی و مسائل بانکداری است؛ که در تابستان سال ۱۳۷۶ در مشهد مقدس ایراد فرمودند و خداوند مّان به این حقیر توفیق داد که در درس معظم له شرکت و آنها را یادداشت نموده

و سپس تنظیم نمایم و مآخذی که احیاناً گفته نمی‌شد را بیابم و بعضی از توضیحات را بر آن بیفزایم و سپس به نظر استاد برسانم.^۱

و از آنجا که از استاد معظم مرتب تقاضای انتشار این مباحث می‌شد، امر فرمودند که مباحث مذکور به شکل کنونی گردآوری و منتشر شود.

﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾.^۲

قم - حوزه مقدسه علمیه

ابوالقاسم علیان نژادی

۷۶/۵/۲۰

۱. از آنجا که استاد معظم نسبت به مسائل علمی و به ویژه مباحث فقهی عنایت خاصی دارند، و این مباحث را با وسواس خاصی پی‌گیری می‌کنند، لطف کردند و تمام مباحث را بعد از تنظیم دوباره از نظر گذراندند و در بعضی موارد اصلاحاتی به عمل آوردند.

۲. بقره، آیه ۱۲۷.